

Motion till riksdagen 2020/21:3833

av Pia Steensland m.fl. (KD)

med anledning av prop. 2020/21:60 Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige

---

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att värna akademins autonomi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att göra universitet och högskolor delaktiga i att utforma kommande samverkansindikator med anledning av ändringarna i 1 kap. 2 § högskolelagen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen avslår den föreslagna ändringen av 1 kap. 5 § högskolelagen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om den föreslagna utredningen av den statliga forskningsfinansieringen med syfte att säkerställa att all statlig forskningsfinansiering ska fördelas genom samma kvalitetsprocess som den som Vetenskapsrådet har och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en transparent redovisning av lärosätenas användning av basanslaget bör utvecklas och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa upp att den föreslagna resurstilldelningen baserad på helårsstudenter kommer att resultera i faktiska höjda anslag för forskning och forskarutbildning vid lärosätena och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att krav bör ställas att en andel av basanslaget öronmärks för användning till säkra, trygga och attraktiva anställningar och villkor för unga forskare och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en mer realistisk tidsplan tillsammans med en tydligare beskrivning av uppdraget kring resursfördelningsystemet och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stöd för att värna den fria forskningen ska utgöra den stora merparten av forskningsfinansieringen och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att systemet med ersättning för indirekta kostnader bör utredas i syfte att ta fram en modell för finansiering av lärosätenas kostnader för förvaltning och gemensamma servicefunktioner och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationellt forskningsprogram för att stärka kvinnors hälsa och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationellt forskningsprogram för att stärka äldres hälsa och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra framtidens energiförsörjning genom kärnkraftsforskning och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisiärt forskningsinstitut och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fastställa en plan för att säkerställa en långsiktigt hållbar drift av de infrastrukturer som byggs upp och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen avslår regeringens föreslagna lärosätesspecifika styrning avseende kompetensförsörjning, jämställdhet, goda anställningsvillkor och samverkan mellan lärosäten och omgivande samhället.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Socialstyrelsen i uppdrag att inrätta en nationell samordning som bedömer tillgång och efterfrågan på kompetens inom hälso- och sjukvården och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att inrätta en nationell samordning som bedömer tillgång och efterfrågan inom skolans område och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av säkra, tydliga och förutsägbara karriärvägar baserade på meriteringsanställningar inom akademien och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förändringar i högskoleförordningen i syfte att förbättra förutsättningar för anställning som biträdande lektor och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för att en kombinationsanställning ska omfatta en anställning vid ett lärosäte och en anställning vid en gymnasieskola och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett aktivt och medvetet jämställdhetsarbete är viktigt för att motverka s.k. unconscious bias (undermedvetna fördomar) och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell strategi för spridning av vetenskapliga resultat och forskningskommunikation och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att forskarens engagemang inom den tredje uppgiften bör premieras inom meriteringssystem i en högre utsträckning än i dag och tillkännager detta för regeringen.

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning med ett helhetsgrepp om vilka principiella kvalitetskriterier som ska gälla för högskolor respektive universitet och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur många universitet och högskolor som bör finnas i landet samt var geografiskt de ska finnas och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur de ekonomiska obalanserna vid rättegångar om patent påverkar nyttogörandet av forskning innovationsviljan samt föreslå förändringar med internationella jämförelser som inspiration och tillkännager detta för regeringen.

Regeringens proposition

I propositionen Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige (2020/21:60) presenterar regeringen sin forskningspolitik för åren 2021–2024. Den omfattar frågor kring forskning och innovation såväl som högre utbildning. Regeringens mål är att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en framstående kunskapsnation. Regeringen beskriver att utgångspunkten för budgetsatsningarna i propositionen är att forskningen ska vara av hög kvalitet och ge förutsättningar för fler forskningsmiljöer av högsta kvalitet.

Regeringen menar vidare att samhällets utmaningar behöver mötas med satsningar på strategisk forskning av hög kvalitet och innovationssatsningar genom långsiktiga nationella forskningsprogram, liksom vissa särskilda forskningssatsningar och genom att hitta synergier med EU:s forskningsprogram. Därtill avses innovationssystemet stärkas i syfte att möta samhällsutmaningar samt nyttiggöra forskningsresultat och stärka Sverige som kunskapsnation. För att internationellt konkurrenskraftig forskning ska kunna bedrivas föreslår regeringen att svensk forskningsinfrastruktur förstärks genom ökade resurser och en ändamålsenlig organisation och styrning.

Regeringen meddelar även avsikten att Mälardalens högskola ska bli universitet från den 1 januari 2022.

Regeringen föreslår därtill ändringar i högskolelagen som de menar kommer att förstärka och tydliggöra högskolans ansvar för samverkan, internationalisering och livslångt lärande, samt främja och värna akademisk frihet i högskolans verksamhet.

Kristdemokratiska ställningstaganden

Kvalitet och excellens ska vara ledande inom högre utbildning såväl som forskning och innovation. Kristdemokraterna ställer sig därför bakom regeringens mål om att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en framstående kunskapsnation. Enligt Vetenskapsrådets Forskarbarometern 2019 är Sverige ett av de länder i nationell jämförelse som satsar mest medel på forskning i relation till BNP. Därtill är Sverige ett land med en hög andel forskare, en hög andel vetenskapliga publikationer per invånare och en befolkning med högt förtroende för forskning. Tyvärr halkar vi efter när det gäller forskningens kvalitet, vilket avspeglas i andelen högciterade publikationer.

För Sverige som kunskapsnation är utveckling av ny kunskap av hög kvalitet central för att vi ska vara internationellt konkurrenskraftiga. Forskningen har en avgörande roll för tillväxt och utveckling och säkerställer välfärden på längre sikt. Inte minst är det påtagligt inom hälso- och sjukvården. Dagens läkemedel och behandlingsmetoder är gårdagens forskning. Kristdemokraternas sjukvårdsreform innebär att staten tar ett huvudansvar för sjukvården. Det möjliggör bättre förutsättningar för forskning och utveckling genom att kompetens och resurs kan samlas och samverka på ett ändamålsenligt sätt.

Ändringar i högskolelagen

Regeringen föreslår ändringar i högskolelagen för att i deras mening förstärka och tydliggöra högskolans ansvar för samverkan, internationalisering och livslångt lärande, dels främja och värna akademisk frihet i högskolans verksamhet.

Regeringen föreslår att högskolelagens 1 kap. 2 § ska ändras så att det anges att det i högskolornas uppgift ska ingå att samverka med det omgivande samhället för ömsesidigt utbyte och att verka för att den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kommer samhället till nytta. Kristdemokraterna vill betona att det är viktigt att lärosätena görs delaktiga i att utforma kommande samverkansindikator.

I 1 kap. 5 § i högskolelagen står att högskolorna ska främja hållbar utveckling, hälsosam och god miljö och ekonomisk och social välfärd och rättvisa. Jämställdhet ska främjas och förståelse visas för andra länder och internationella förhållanden. Detta är goda värden, som Kristdemokraterna står bakom, men vi vill värna högskolornas autonomi och menar att detta är en detaljstyrning som inte hör hemma i högskolelagen. Dock bör högskolorna fortsatt ha ett uppdrag att aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan. Kristdemokraterna vill därför stryka 1 kap. 5 § i högskolelagen med undantag för att högskolorna fortsatt aktivt ska främja och bredda rekryteringen till högskolan.

Regeringens aktuella tillägg i samma paragraf om att ”den samlade internationella verksamheten vid varje högskola ska dels stärka kvaliteten i högskolans utbildning och forskning, dels nationellt och globalt bidra till sådan hållbar utveckling som högskolorna har i uppgift att främja” och att ”Högskolorna ska i sin verksamhet främja ett livslångt lärande” medför i Kristdemokraternas och flera remissinstansers mening ytterligare detaljstyrning av naturligt prioriterade delar inom högskolornas verksamhet varför vi med ovanstående motivering motsätter oss dessa tillägg. I enlighet med remissvaret från Universitetskanslersämbetet vill Kristdemokraterna också betona att tillägget om livslångt lärande i vår mening varken tydliggör vad lärosätenas ansvar är eller hur resurser ska prioriteras, exempelvis i vilken utsträckning detta bör ske.

I 1 kap. 6 § i högskolelagen föreslår regeringen att det som en allmän princip i högskolornas verksamhet ska gälla att den akademiska friheten ska främjas och värnas. Kristdemokraterna står bakom denna ändring och ser positivt på att den akademiska friheten ska gälla hela högskolans verksamhet dvs. även utbildningen.

Medelstilledningen inom forskningen

Forskningens behov präglas av långsiktighet och stabila villkor vilket ställer krav på ändamålsenlig resursfördelning till universitet och högskola. Sverige är ett litet land

med begränsade resurser och vi har inte råd att enbart fördela resurserna jämnt för lärosätena. Excellens ska vara drivande.

Genom en tydlig nyttogörandeaspekt kring anslagen för forskning kommer Sverige att kunna återta förlorad mark och återigen bli världsledande inom forskning som Sverige traditionellt sett varit ledande inom men också att erövra ledande positioner inom nya områden. Därigenom kan vi också bibehålla den kvalitet som kännetecknar stora delar av svenskt deltagande inom det europeiska forskningssamarbetet men också utveckla och öka kvaliteten. Det är viktigt att harmonisera med de ramprogram som utformas inom det europeiska samarbetet, där stor vikt läggs på att förvandla vetenskapliga framgångar och genombrott till nya produkter och tjänster som i sin tur leder till ökad tillväxt för Sverige och EU. Det finns dock en komplexitet i dagens system, inte minst med en otydlig rollfördelning mellan både de olika statliga forskningsfinansiärerna och mellan finansiärer och lärosäten, som riskerar svensk forskningskonkurrenskraft och hämmar unga forskares möjligheter till god karriärsutveckling.

Översyn av den statliga forskningsfinansieringen

Styr- och resursutredningen föreslår i sitt betänkande En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan (SOU 2019:6) att det ska göras en översyn av den statliga externa forskningsfinansieringen. Syftet med översynen är att säkerställa att den statliga forskningsfinansieringen är ändamålsenligt organiserad. Kristdemokraterna instämmer i vikten av att göra en översyn av den statliga forskningsfinansieringen.

Det nuvarande statliga forskningsfinansieringssystemet med forskningsråden och Vinnova inrättades 2001. Som beskrivs i den aktuella propositionen är Vetenskapsrådet den största av dessa myndigheter och har till uppgift att ge stöd till grundläggande forskning inom samtliga vetenskapsområden. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) är ett områdesforskningsråd, liksom Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte). Verket för innovationssystem (Vinnova) finansierar behovsmotiverad forskning och utveckling av effektiva innovationssystem. Vid sidan av dessa fyra myndigheter har även exempelvis Statens energimyndighet och Rymdstyrelsen omfattande finansiering av forskning och innovation inom ramen för sina sakområden. Därtill finns det ett större antal myndigheter med andra huvuduppdrag än forskningsfinansiering som exempelvis Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Naturvårdsverket, Trafikverket och Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida) som finansierar forskning och innovation i syfte att länka samman forskning och praktik inom olika samhällsområden och bidra till förutsättningar för en kunskapsbaserad offentlig verksamhet.

Kristdemokraterna instämmer i regeringens konstaterande att svensk och internationell forsknings- och innovationspolitik alltmer har inriktats på att möta samhällsutmaningar, vilket har inneburit att många satsningar har blivit mer tvärsektoriella och berör flera finansiärer. Forskningsfinansieringen beskrivs som överlappande där alla forskningsråd i varierande grad finansierar både grundforskning och behovsmotiverad forskning. Förutsättningarna för forskning och innovation har utvecklats genom digitalisering och mer avancerad forskningsinfrastruktur. Vetenskapen har avancerat, internationella samarbeten växer, antalet finansiärer är många och systemet beskrivs som fragmenterat. Det kan vara en utmaning för den enskilde forskaren som ska söka forskningsmedel.

För Kristdemokraterna är det grundläggande att forskningsfinansieringen ska vara konkurrensutsatt och utgå från hög vetenskaplig kvalitet. Det är viktigt att det är de vetenskapliga prioriteringarna inom forskarsamhället som är styrande. Forskning ska också styras i så liten omfattning som möjligt av politiska beslut – efter det att ramverket satts. Men det faktum att myndigheter med andra huvuduppdrag än forskningsfinansiering fördelar ansevärd belopp till forskning riskerar att statliga medel fördelas till forskning som inte är av högsta kvalitet. Medioker eller dålig forskning kan inte bidra till att lösa samhällsproblem oavsett hur gott forskningens syfte är.

Baserat på ovanstående är det välkommet att regeringen nu aviserar att de ser skäl till att göra en översyn av den statliga forskningsfinansieringen. Regeringen utvecklar dock inte närmare vilka principer översynen ska grundas på. För att främja kvaliteten i forskningen anser Kristdemokraterna att det bör tillsättas en utredning i syfte att säkerställa att all statlig forskningsfinansiering ska fördelas genom en kvalitetsprocess som den som Vetenskapsrådet har. Nuvarande forskningsresurser på myndigheter utan forskningsfinansieringsuppdrag bör frigöras så att de kan fördelas baserat på forskningens kvalitet. I utredningen bör även frågan om relationerna mellan forskningsfinansiärerna och universitet och högskolor ingå. Aspekter som medfinansiering, overheadfinansiering samt finansiering av anställda forskares löner bör också beaktas.

Basanslag

Regeringen höjer i den aktuella budgetpropositionen basanslagen – medel som tilldelas direkt till universitet och högskolor för forskning och utbildning på forskarnivå. Regeringen uttrycker att syftet med anslagshöjningen är att ge lärosätena förutsättningar för att göra strategiska forskningsprioriteringar och ta ansvar för hög kvalitet i forskningen. Vidare menar regeringen att detta görs genom bl.a. tydligare profilering, ökad samverkan, utbildning på forskarnivå, trygga villkor, forskares karriärvägar, forskningsanknytning i utbildningen, jämställdhet och forskningsinfrastruktur. Kristdemokraterna välkomnar anslagsökningen och regeringens intention men saknar samtidigt krav på uppföljning och utvärdering för att säkerställa att den önskade kvalitetsnivån uppnås utifrån anslagsökningen. Det vore därför önskvärt att lärosätenas användning av basanslagen redovisas i mer detalj i likhet med den redovisning som de statliga forskningsfinansiärerna gör av deras resursfördelning. Kristdemokraterna instämmer därför i Vetenskapsrådets rekommendation om att en transparent redovisning av lärosätenas användning av basanslaget bör utvecklas. Vi vill också notera att det har kommit till vår kännedom att några universitet har sett i sina beräkningar att den föreslagna resurstilldelningen baserad på helårsstudenter inte kommer att resultera i faktiska höjda anslag för forskning och forskarutbildning. Då Kristdemokraternas uppfattning är att det är regeringens uttryckliga intention att alla lärosäten ska få ett resurstillskott via basanslagen bör detta följas upp.

Vidare förespråkar Kristdemokraterna att det införs en kravställning kring att en andel av basanslaget öronmärks för användning till att säkra tydliga, trygga och attraktiva anställningar och villkor för unga forskare. Detta eftersom det är centralt för svensk konkurrenskraft att unga forskare ges de nödvändiga förutsättningar och trygga anställningsformer som krävs för att utvecklas till framstående forskare.

Kristdemokraterna instämmer med regeringen om att det är angeläget att införa en kvalitetsbaserad fördelning av basanslagen. Regeringen föreslår att den kvalitetsbaserade fördelningen ska göras genom att medel fördelas till s.k. profilområden från år

2023. Dessa profilområden ska vara strategiska forskningssatsningar av hög kvalitet som lärosätena själva definierar. Regeringen menar vidare att profilområdena ska syfta till att stärka lärosätenas forskningsprofiler och bidra till ökad kvalitet i forskningen. I propositionen är det dock inte tydligt beskrivet vad som säkrar att dessa profilområden kommer att gagna vetenskaplig kvalitet. Frågan om ett kvalitetsbaserat resursfördelningssystem måste utredas och konsekvensberedas noggrant för att fördelningsindikatorerna ska resultera rättvis fördelning av basanslagen. Systemet måste också förankras hos lärosätena. Med tanke på det omfattande arbete som det innebär att ta fram ett nytt resursfördelningssystem baserat på det nya konceptet med profilområden anser Kristdemokraterna att den föreslagna tidsplanen med ett nytt resursfördelningssystem på plats inför 2023 inte är hållbar. Kristdemokraterna anser därför att regeringen bör återkomma med en mer realistisk tidsplan tillsammans med en tydligare beskrivning av uppdraget.

Stöd för att värna den fria forskningen

Kristdemokraterna värnar forskningens autonomi för att stimulera de bästa och mest innovativa forskningsidéerna. Lösningar på samhällsutmaningar växer i de flesta fall fram genom kreativitet och kunskap som har genererats genom långsiktig investering i den fria forskningen. För att nå målet om att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en framstående kunskapsnation krävs stöd till den fria forskningen där en tilldelning som styrs av vetenskaplig kvalitet ger förutsättningar för fler forskningsmiljöer av högsta kvalitet.

I den aktuella propositionen föreslås att betydande summor tillförs, både till lärosätena och forskningsråden. Totalt tillförs sektorn 3,1–3,7 miljarder kronor per år 2021–2024. Det är ett välkommet resurstillskott. Men Kristdemokraterna oroas över att regeringen föreslår en alltför detaljstyrd forskningsfinansiering av de medel som fördelas av de statliga forskningsfinansiärerna i stället för att ge merparten av resurserna till den fria forskningen. Trots att regeringen i propositionen ger uttryck för många goda formuleringar om vikten av att värna och främja den fria forskningen så är merparten av den föreslagna resursökningen till forskningsfinansiärerna detaljinriktade satsningar inom de övergripande områdena klimat och miljö, hälsa och välfärd, digitalisering, kompetensförsörjning och arbetsliv samt demokratiskt stärkt samhälle. Även om alla dessa övergripande områden är angelägna samhällsutmaningar riskerar detaljstyrningen att leda till att sökandet efter svaren på samhällsutmaningarna sker på fel ställe. I förlängningen kan det motverka Sveriges etablering som ledande kunskapsnation. Kristdemokraterna anser därför att stöd för att värna den fria forskningen ska utgöra den stora merparten av forskningsfinansieringen.

Näringslivets bidrag

Näringslivets betydelse för samhällsutvecklingen bör tydligt lyftas fram. Kristdemokraterna välkomnar att regeringen föreslår ett extra tillskott på 500 miljoner kronor för tillfälliga forskningsanslag år 2021 eftersom coronapandemin har negativa effekter på forskningsfinansieringen från den privata sektorn.

Det bör därtill uppmärksammas att det ofta är små och medelstora företag som står för innovation och tillväxt. Med hänsyn till den mycket kostsamma produktutvecklingen och de små serier som blir aktuella när produkterna kommersialiseras finns stort behov

av kapital. Det behövs en hållbar modell för samverkan mellan statligt investeringsstöd och privat finansiering inom detta område.

Indirekta kostnader

En ständigt återkommande och stor utmaning kopplat till forskningsfinansiering är hur de s.k. indirekta kostnaderna, dvs. kostnader för stödverksamhet som exempelvis lokalhyra och administrativ ledning som är gemensam för flera forskargrupper eller institutioner, ska finansieras.

Varje lärosäte, fakultet och institution (eller motsvarande) beräknar de indirekta kostnadernas storlek och omvandlar dem till en procentsats av institutionens omsättning. Systemet medför att den andel av forskningsbidraget som avgår till indirekta kostnader varierar stort mellan lärosäten, fakulteter och till och med mellan institutioner vid samma lärosäte. Alla finansiärer, både de statliga forskningsråden och privata externa finansiärer, förväntas bidra till de gemensamma kostnaderna så som de har beräknats. Med andra ord är tanken att varje externt forskningsanslag som beviljas till den enskilda forskaren ska belastas med avdrag för indirekta kostnader.

Vetenskapsrådet har beskrivit problematiken. De privata externa finansiärerna bidrar av olika skäl inte i samma utsträckning till de indirekta kostnaderna. Flexibel användning av de statliga finansiärernas bidrag blir ofta en förutsättning för att kunna ta emot bidrag från andra externa finansiärer med konsekvensen att de statliga forskningsfinansiärerna bidrar till lärosätenas interna kostnader i större utsträckning än många andra externa finansiärer. Av Vetenskapsrådets stöd till forskning, exklusive till forskningsinfrastruktur, går omkring 24 procent till indirekta kostnader på lärosätena, vilket kan leda till att man i stället för att stödja excellent forskning stöder verksamhetens indirekta kostnader. Kristdemokraterna instämmer i analysen att dagens system kring indirekta kostnader inte skapar incitament för effektivisering. Därtill är det värt att notera att den stora variationen mellan hur stor procentandel de indirekta kostnaderna utgör vid olika lärosäten och deras olika institutioner skapar en ojämlikhet mellan hur stor andel av en enskild forskares externt indragna finansieringsmedel som de facto kan användas till dennes direkta omkostnader för forskningen. Systemet med ersättning för indirekta kostnader bör utredas i syfte att ta fram en modell för finansiering av lärosätenas kostnader för förvaltning och gemensamma servicefunktioner, som är transparent och likvärdig samt i större utsträckning ger incitament för effektivisering.

Strategiska forskningssatsningar

Som nämnt tidigare anser Kristdemokraterna att det fria forskningsstödet ska utgöra den stora merparten av forskningsfinansieringen och all tilldelning ska styras av vetenskaplig kvalitet. Kristdemokraterna ser likväl behov av att komplettera det fria forskningsstödet med ett antal strategiska forskningssatsningar inom ett antal områden som vi anser kräver särskild uppmärksamhet. Det handlar om nationella forskningsprogram för att stärka kvinnors hälsa och geriatrisk forskning för att stärka de äldres hälsa samt resurser till forskning kring kärnkraften och dess bidrag för att säkra framtidens energiförsörjning. Kristdemokraterna har beskrivit inriktningen på dessa strategiska satsningar i mer detalj i vår motion för utgiftsområde 16 där vi också beskrev vår relaterade finansiering för kommande budgetår. Samtidigt är det viktigt att betona att den exakta utformningen av de strategiska satsningarna bör formuleras av

relevanta forskningsfinansiärer och forskarsamhället för att på bästa sätt tillvarata forskarnas kunskap, kreativitet och förmåga till såväl problemformulering som problemlösning.

Kristdemokraterna har sedan 2017 motionerat om att Sverige bör inrätta ett polisiärt forskningsinstitut. Kristdemokraterna anser att ett sådant institut behöver finnas för att systematisera den erfarenhetsbaserade kunskap som poliser samlar på sig, för att denna snabbare ska kunna leta sig från enskilda ingripandepoliser till polisiär ledning och politisk nivå. Den behöver också finnas för att kunna bidra med kunskap om brottsutveckling, polisiära metoder, verkningfulla politiska åtgärder m.m. Vi menar att det är viktigt att det polisiära forskningsprogrammet blir en fristående verksamhet som innebär en mångfald av discipliner. Kristdemokraterna anser också att det är viktigt att låta poliser utbilda sig i forskningsmetod för att kunna bidra i det akademiska arbetet. Vi välkomnar därför att regeringen föreslår att inrätta ett nationellt forskningsprogram för brottslighet som bör kunna omfatta intentionen med det föreslagna institutet.

Som nämnt tidigare är Kristdemokraterna kritiska till att regeringen gör en så kraftfull satsning på behovsstyrd forskning i stället för att avsätta en större andel till stöd för fri forskning. Det stora antalet detaljinriktade satsningar inom så många som fem olika övergripande områden (klimat och miljö, hälsa och välfärd, digitalisering, kompetensförsörjning och arbetsliv samt demokratiskt stärkt samhälle) gör att ett antal problemställningar får en relativt liten tilldelning. Ett flertal av de föreslagna nationella forskningsprogrammen får bara en tilldelning av mellan 10 till 20 miljoner kronor per år, vilket riskerar att programmet inte kan genomföras på ett tillfredsställande sätt. Urvalet av de strategiska satsningarna verkar inte heller vara så noggrant genomtänkt. Satsningarna inom hälsa på nationella forskningsprogram inom virus och pandemier och life science är en naturlig behovstilldelning utifrån den pågående pandemin. Men det föreslagna nya nationella forskningsrådet för segregation borde exempelvis med fördel ha kunnat infogas i det befintliga nationella forskningsrådet inom migration och integration.

Forskningsinfrastruktur

Forskningsinfrastruktur består i ändamålsenliga forskningsanläggningar, databaser, avancerade mätverktyg, forskningsbibliotek, biobanker och storskaliga beräkningsresurser, alltså verktyg eller resurser som är nödvändiga för att bedriva forskning. Forskningsinfrastrukturen har kommit att spela en alltmer central roll inom forskarsamhället med de mer komplexa vetenskapliga frågor, utveckling av avancerad teknik, digitaliseringen och ökade datamängder. En god infrastruktur är många gånger avgörande för att kunna bedriva internationellt konkurrenskraftig forskning.

Regeringen tillför nu mer medel och en mer ändamålsenlig organisation och styrning av forskningsinfrastrukturen i landet. Det är bra för att internationellt konkurrenskraftig forskning ska kunna bedrivas i Sverige och är något som Kristdemokraterna stöder. Det är dock angeläget att fastställa en plan för att säkerställa en långsiktigt hållbar drift av de infrastrukturerna som byggs upp.

Högskolors och universitets centrala roll i samhällsbygget

Regeringen betonar att högskolor och universitet har en central roll i samhällsbygget. Regeringen vill därför införa en mer fokuserad, långsiktig och lärosätesspecifik styrning

som främjar ökad kvalitet och kopplar till samhällets behov. De aviserade lärosätesspecifika målen berör kompetensförsörjning, jämställdhet, goda anställningsvillkor och samverkan mellan lärosäten och omgivande samhället.

Kristdemokraterna instämmer i att lärosätena har en central roll i samhällsbygget men anser att den lärosätesspecifika styrning som regeringen aviserar kommer att inkräkta på lärosätenas autonomi. Vi avstyrker därför regeringens förslag om utvecklad lärosätesspecifik styrning. Nedan beskriver vi de insatser som Kristdemokraterna anser på ett bättre sätt skulle möta de utmaningar som regeringen vill uppnå med den lärosätesspecifika styrningen.

Kompetensförsörjning

Regeringen har för avsikt att utveckla styrningen av varje enskilt lärosäte i syfte att främja dess breda ansvar för samhällets kompetensförsörjning. Regeringen avser därför bl.a. att sätta upp lärosätesspecifika mål för antal examina för vissa yrkesexamensutbildningar inom vård och skola samt följa upp respektive lärosätets måluppfyllelse inom ramen för myndighetsstyrningen.

För att säkra kompetensförsörjningen inom hälso- och sjukvården ser Kristdemokraterna, i stället för en detaljstyrning på lärosätetsnivå, ett behov av att staten tar ett tydligare ansvar för planering och samordning av behovet av legitimerad personal inom vård och skola. Socialstyrelsen bör därför få i uppdrag att inrätta en nationell samordning som bedömer tillgång och efterfrågan på kompetens inom hälso- och sjukvården. Skolverket bör få motsvarande uppdrag inom skolans område. Med en tydligare nationell styrning och planering av behovet av legitimerad personal, kan det sammantagna nationella behovet av antalet utbildningsplatser vid lärosätena förutses på ett bättre sätt och därmed skapa förutsättningar för en långsiktig planering av fördelning av antalet platser mellan de olika lärosätena.

När det gäller lärosätesspecifika mål för examina för vissa yrkesexamensutbildningar inom hälso- och sjukvården menar vi också att det finns en risk för att den begränsade tillgången till platser för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) i vissa regioner kommer att begränsa möjligheterna till utökning av utbildningsplatser på vissa lärosäten. I dag är det stora skillnader i tillgången till VFU-platser mellan landets 21 regioner. Kristdemokraterna har länge förespråkade ett statligt huvudmannaskap för hälso- och sjukvården vilket skulle kunna bidra till en mer likvärdig tillgång till VFU-platser över landet. Sammantaget skulle ett ökat nationellt ledarskap i dessa delar skapa bättre förutsättning att säkra kompetensförsörjningen i hela landet och skapa en mer jämlik vård.

En jämställd högskola med goda arbetsvillkor

Att unga forskare ges de nödvändiga förutsättningar och trygga anställningsformer som krävs för att utvecklas till framstående forskare är centralt för svensk konkurrenskraft. Vikten av att säkra tydliga och förutsägbara karriärvägar baserade på meriteringsanställningar inom akademien kan därför inte nog betonas.

Realiteten för många unga forskare är att tillfälliga och korta projektanställningar staplas på varandra under flera år. Gruppen visstidsanställda forskare och postdoktorer har ökat medan anställningsformen biträdande lektor inte alls har ökat i motsvarande utsträckning. Otryggheten i anställningsvillkoren är uppenbara. Samtidigt saknas tillfälle för att göra de bedömningar av meriter och färdigheter som är avgörande för om

forskaren har förutsättningar att bedriva en långsiktig karriär inom universitet och högskola. Rekryteringen av personal till högskolan avgörs med andra ord inte alltid av individens förutsättningar att utvecklas till en framstående forskare och lärare. I stället kan det handla om vem som befinner sig på rätt plats vid rätt tidpunkt.

Kristdemokraterna noterar att regeringen uppmärksammar ovanstående problematik i den aktuella propositionen och de uttalar att villkoren för en forskarkarriär vid ett lärosäte ska vara goda. Det är glädjande men regeringen presenterar inga konkreta åtgärder för att förbättra situationen. Det räcker inte att anse att andelen visstidsanställningar bör minska och följa upp frågan inom ramen för myndighetsstyrningen. Eller att som regeringen säger: ha för av sikt att ge – en relevant myndighet – i uppdrag i att undersöka och analysera förekomsten av tidsbegränsade anställningar. Om frågan hade varit angelägen och brådskande borde regeringen åtminstone kunna specificera vilken myndighet som skulle få uppdraget.

Förbättra förutsättningarna kring anställning som biträdande lektorat

Kristdemokraterna instämmer i att fler lärosäten och fakulteter borde använda sig av biträdande lektorat i en större utsträckning än vad som görs i dag för att skapa bättre arbetsvillkor för unga forskare. Vi anser dock inte att regeringens strategi med att ge lärosätena specifika mål när det gäller antalet biträdande lektorer kommer att lösa problemet. I stället är det angeläget att undanröja två konkreta hinder i högskoleförordningen som begränsar möjligheten att anställas som biträdande lektor. I dag får den sökandes doktorsexamen inte vara äldre än fem år vid ansökningstidens utgång. Detta utgör ett stort problem för många fakulteter som påpekar att tidsgränsen är alltför kort. Enligt samstämmiga enkätsvar i en undersökning av Sveriges unga akademi försvårar detta rekrytering av de bästa kandidaterna, samtidigt som det försämrar mobilitet mellan länder, lärosäten och samhällssektorer, samt påverkar jämställdhetsarbetet negativt. Kristdemokraterna anser därför att den aktuella tidsgränsen bör utökas från fem till sju år efter disputation.

Ytterligare ett problem är att biträdande lektorat inte kan kombineras med en anställning inom sjukvården, en möjlighet som finns för exempelvis lektorer och professorer. Men eftersom högskoleförordningen inte explicit nämner biträdande lektorer i detta avseende har många lärosäten bedömt att det inte går att kombinera biträdande lektorat med en klinisk tjänst i s.k. kombinationsanställningar. För att undanröja detta hinder är det angeläget att högskoleförordningen tydligt anger att det går att en kombinationsanställning är tillgänglig även för personer med anställning som biträdande lektor. Dessa förändringar i högskoleförordningen bör ges regeringen till känna.

Möjliggör kombinationsanställning utanför klinisk verksamhet

Den ovan nämnda kombinationsanställningen ger i enlighet med högskolelagen (3 kap. 8 §) och högskoleförordningen (4 kap. 2 §) möjligheten att förena en anställning som lärare vid högskolan med en anställning som specialistutbildad läkare eller annan anställning inom hälso- och sjukvården. Det statliga pensionsavtalet PA 03 4 kap. 13 § p. 4 medger emellertid endast förenade anställningar om tjänsten vid landstinget är fast förenad med kliniska arbetsuppgifter.

Som nämnts ovan är anställningstryggheten ofta låg vid lärosätena. Inte minst för yngre forskare. Inte sällan måste forskare finansiera sin egen lön genom externa

forskningsanslag. Dessa anslag sökes i allt tuffare konkurrens och det är inte ovanligt att de beviljas för endast en kortare period i taget. Detta medför att forskaren behöver lägga en oproportionerligt stor del av sin tid på att söka forskningsanslag i stället för att faktiskt bedriva forskning och publicera resultaten därav. Om anslagen uteblir under en period är det inte ovanligt att forskaren blir uppsagd från en tillsvidareanställning med motiveringen arbetsbrist.

Samtidigt råder det akut brist på behöriga ämneslärare i gymnasieskolan, framför allt inom matematik och naturvetenskap men även inom andra ämnesområden. Om kombinationsanställningar även skulle kunna innefatta gymnasieskolan och tjänster som inte är fast förenade med kliniska arbetsuppgifter, skulle vi möjliggöra att forskare med ämneskompetens och efter komplettering av grundläggande pedagogisk utbildning, skulle kunna förena sin anställning vid ett lärosäte med en anställning vid en skola. Om kombinationsanställning vore möjlig utanför klinisk verksamhet skulle det inte bara förbättra arbetsvillkoren vid lärosätena utan också effektivt bidra till att täcka det stora behovet av behöriga gymnasielärare. Men det skulle även medföra en rad andra positiva effekter såsom t.ex.: forskningsanslag skulle kunna nyttjas effektivare genom att täcka kostnader direkt kopplade till forskningen i stället för forskarens egen lön; fler disputerade skulle kunna stanna kvar inom akademien och bedriva strategiskt viktig forskning då de inte riskerar att bli uppsagda från lärosätet på grund av arbetsbrist under en period med färre beviljade forskningsanslag. Att möjliggöra denna anställningsform skulle också stärka kopplingen mellan gymnasiet, högre utbildning och forskning samt relationen mellan lärosäten och det omgivande samhället. Regeringen uttrycker det klokt i propositionen: individer som är bärare av kunskap, kompetens och erfarenhet flyttar sig mellan samhällssektorer utgör en grund för att forskningen kan leda till samhällspåverkan. Kristdemokraterna anser därför att förutsättningarna för att en kombinationsanställning ska omfatta en anställning vid ett lärosäte och en anställning vid en gymnasieskola bör utredas. Förslaget ligger i linje med regeringens aviserade avsikt i den aktuella propositionen om att se över eventuella hinder för att förena en anställning vid ett universitet eller en högskola med en annan relevant anställning.

Jämställdhet vid anställning vid lärosätena

Kristdemokraterna instämmer självklart i att både kvinnors och mäns kompetens ska tas till vara. Vi instämmer därför i regeringens uttalanden om att det är av yttersta vikt att universitet och högskolor arbetar för att skapa lika möjligheter för kvinnor och män att göra karriär och meritera sig, både inom utbildningen på forskarnivå och senare i forskarkarriären. Vidare är det grundläggande att kvinnor och män ska verka på lika och trygga villkor på ett lärosäte.

Jämställdhet inom forskningen vid universitet och högskolor kan bl.a. mätas genom andelen kvinnor och män som är anställda som professorer, lektorer och i meriteringsanställningar, dvs. forskarassistenter, biträdande lektorer och postdoktorer. Andelen kvinnor bland professorer var 30 procent 2019, vilket är en ökning jämfört med 2009 då andelen kvinnor bland professorerna var 20 procent. När det gäller nyrekryterade professorer har rekryteringsmålet att hälften av de nyrekryterade professorerna ska vara kvinnor 2030 inte lett till någon förbättring under perioden 2017 till 2019. Majoriteten av universitet och högskolor har inte nått upp till sina mål för perioden. Regeringen aviserar i den aktuella propositionen med avseende på detta att de har för avsikt att utveckla den lärosätesspecifika styrningen av lärosätena avseende andelen kvinnor bland nyrekryterade professorer. Regeringen vill också styra könsfördelning vid val av utbildning. Kristdemokraterna motsätter sig denna detaljstyrning. Grunden för Krist-

demokraternas jämställdhetspolitik är alla människors lika värde. Både män och kvinnor ska ha makt över sina liv och makt att forma sina liv utifrån egna önskemål. Kristdemokraterna vill undanröja strukturella och juridiska hinder men också jobba med attitydförändringar och opinionsbildning. Kvotering och andra tvingande lagstiftningsåtgärder är inte rätt väg att gå, bl.a. eftersom de riskerar att befästa betydelsen av kön i stället för kompetens.

Vi instämmer i att det är angeläget att antalet kvinnliga professorer ökar men det måste alltid vara kompetens som är vägledande och avgörande vid tillsättning av varje anställning. Om en man och en kvinna har lika meriter är det godtagbart att det underrepresenterade könet får platsen men vi motsätter oss kvotering. Andelen kvinnor på anställningarna under professor ökar i snabbare takt än professorer. Exempelvis har andelen kvinnor bland den forskande och undervisande personalgruppen ökat från 42 procent 2009 till 46 procent 2019. Det bådär gott inför att fler och fler kvinnor med tiden även kommer att öka bland de nyrekryterade professorerna men självklart är det viktigt att inte luta sig tillbaka och bara se tiden an. Kristdemokraterna anser att ett aktivt och medvetet jämställdhetsarbete är viktigt för att motverka s.k. unconscious bias (undermedvetna fördomar) i den akademiska sfären. Vikten av detta visar inte minst Vetenskapsrådets arbete med jämställdhet där deras insatser för att utbilda och uppmärksamma personal och granskare på jäv och fallgropar vad det gäller jämställdhet har gett resultat. Beviljandegraden vid ansökan om bidrag hos Vetenskapsrådet är sedan flera år jämn mellan män och kvinnor, även om tillfälliga variationer förekommer. Även transparenta rekryteringsprocesser med tydliga kriterier med fokus på vetenskaplig kompetens är viktiga. Denna typ av insatser anser Kristdemokraterna är mer effektiva än lärosätesspecifika volymmål.

Tredje uppgiften

Att sprida forskningsresultaten inom forskningssfären är en väsentlig del i att upprätthålla Sverige som kunskapsnation. Coronapandemin har också belyst vikten av att forskarsamhället bidrar till att vetenskapligt korrekt information sprids till allmänheten genom den s.k. tredje uppgiften. Det är viktigt både för att understryka allvaret i situationen men också för att minska risken för att spridning av felaktig information och konspirationsteorier kan skapa panik och obefogad rädsla bland befolkningen. De insatser som under de senaste åren har gjorts angående open access av vetenskapliga publikationer är lovvärd, men mer kan göras. En nationell strategi kring spridning av vetenskapliga resultat och forskningskommunikation är önskvärd. Forskarens engagemang inom den tredje uppgiften bör också premieras inom meriteringssystem i en högre utsträckning än i dag. Vi välkomnar också regeringens intention i den aktuella propositionen om att ta fram en plan kring hur dessa aspekter kan belysas tydligare vid ansökningar hos forskningsfinansiärerna.

Utnämning av Mälardalens högskola till universitet

Regeringen redovisar i propositionen avsikten att besluta att Mälardalens högskola ska bli universitet från den 1 januari 2022. Regeringen ser detta som ett led i den fortsatta utvecklingen av den strategiska forskningspolitiken. Högskolan, med säte i Eskilstuna och Västerås, har, enligt regeringen, en lång samverkanstradition med industri och

offentlig sektor i regionen, den har varit framgångsrik i att attrahera externa forskningsmedel och det finns stor utvecklingspotential för att ytterligare förstärka forskning och utbildning i en för Sverige strategiskt viktig tillväxtregion om högskolan får växa och bli ett universitet. Regeringen skriver vidare att innan regeringen definitivt beslutar om Mälardalens högskola ska få benämnas universitet eller inte avser man inhämta underlag om verksamhetens kvalitet med anledning av tidigare identifierade brister av UKÄ.

Kristdemokraterna har flera invändningar kring hur regeringen har hanterat frågan. För det första kan man ifrågasätta förfarandet att först avisera en avsikt men villkora utnämningen med att de identifierade bristerna inom verksamhetens kvalitet måste åtgärdas. För oss kristdemokrater är det inget självändamål att utnämna högskolor till universitet. De båda lärosätessystemen kompletterar varandra. Det viktiga är att utbildningarna och forskningen vid landets lärosäten präglas av hög kvalitet. Det är också grundläggande att hög kvalitet vid verksamheten är det som är ledande vid ett eventuellt första övervägande av utnämning av en högskola till ett universitet. Regeringens förfarande i det aktuella fallet leder till misstankar att det är regionalpolitisk hänsyn, snarare än utbildnings- och forskningspolitisk hänsyn, som styr regerings agerande.

Våra gemensamma skattemedel är ändliga. En grundprincip vid utnämning av nya universitet är därför att resurserna till de etablerade universiteten minskar, något som riskerar att sänka kvaliteten på såväl forskning som utbildning. Det gynnar inte Sverige som forsknings- och kunskapsnation. För att säkerställa att det är eftersträvan av forskningsmiljöer av hög kvalitet som är ledande i dessa frågor framöver anser Kristdemokraterna att man bör ta ett helhetsgrepp över vilka principiella kvalitetskriterier som ska gälla för högskolor respektive universitet. Likaså kring hur många universitet och högskolor som bör finnas i landet samt var geografiskt de ska finnas. Frågan bör utredas.

Innovation

Vårt land behöver fler personer och företag som ser värdet av att våga pröva att omvandla en idé till innovation. Men dagens villkor när det gäller det immateriella värdeskapandet missgynnar mindre aktörer såsom start-up-företag, universitetsforskare och enskilda uppfinnare. Sverige skiljer ut sig på ett negativt sätt jämfört med många andra EU-länder. När det gäller tvister kring patent är det en låg andel som går till rättegång eller skiljemannaförfarande i vårt land. Detta gäller särskilt när kapitalsvaga parter är inblandade.

Dagens system gör att det kan vara mycket kostsamt att driva en process. Kostnaden är dessutom inte känd på förhand och det finns dessvärre skäl att tro att många mindre aktörer har avstått från att hävda sina rättigheter på grund av denna osäkerhet. Kristdemokraterna anser att de mindre aktörernas möjlighet att få sin patenträtt prövad behöver stärkas. Det finns därför anledning att undersöka hur dagens regelverk påverkar nyttiggörande av forskning och innovationsviljan.

I Tyskland och England har det införts särskilda rättegångsregler där det på förhand bestäms ett högsta belopp som en part kan dömas att betala till den vinnande parten för dennes juridiska omkostnader. Detta har skapat en förutsägbarhet som gynnar balansen mellan aktörer med olika finansiell muskelstyrka. Det blir helt enkelt lättare för en kapitalsvag aktör att få sin rätt prövad. Detta skulle vara en viktig pusselbit för att förbättra det svenska innovationsklimatet.

Pia Steensland (KD)

Gudrun Brunegård (KD)

Michael Anefur (KD)

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Roland Utbult (KD)